

Рачинська Є.В., магістрантка спеціальності «Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональна студії»,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(м. Миколаїв, Україна)
Науковий керівник: Габро І.В.,
кандидат політичних наук, доцент,
Чорноморський національний університет імені Петра Могили
(м. Миколаїв, Україна)

ЧОРНОМОРСЬКІ ПРОТОКИ ТА ЇХНЯ РОЛЬ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Одне з визначальних місць в історії морських держав Чорноморського регіону займали саме Чорноморські протоки, які були причиною конфліктів і воєн протягом багатьох років, та навіть століть. Події, які відбуваються довкола цього стратегічного водного шляху створюють міжнародну небезпеку та породжують наслідки й загрози глобального масштабу, що зачіпають і найбільші морські держави світу, зокрема й Україну, що має вихід до Чорного моря, і питання глобального лідерства такої держави як США.

Фактично Чорне море є головною артерією для руху товарів на перехресті Європи та Азії. Таким чином, Україна, багата на родючі ґрунти, стала другим за величиною вантажовідправником зерна у світі, що визначає стратегічну роль Чорноморських проток, а саме: Босфор і Дарданелли, для проходу вантажних кораблів з метою експорту зерна на ринки Африки та Близького Сходу.

До початку повномасштабної війни Росії проти України у 2022 році турецький уряд, згідно з міжнародною Конвенцією Монтре про статус проток обмежив рух російських військових судів через ці протоки між Середземним і Чорним морями. До того ж Туреччина, називаючи події в Україні війною, отримала можливість реалізувати положення Конвенції Монтре і заблокувати російським військовим кораблям, на прохання України, прохід через Босфор і Дарданелли в Чорне море; таким чином створивши умови для збереження не лише своєї національної безпеки, а й для стійкості свого іміджу, зокрема. [3]

Однак роль Чорноморських проток не обмежується виключно веденням воєнних дій. Вже 26 квітня 2022 року Російська Федерація використала мову ультиматумів – заблокувала роботу «зернового коридору». Напередодні, 25 квітня,

представники росії відмовились погоджувати рух суден до портів України гуманітарним коридором, що діє в рамках Чорноморської Ініціативи з питань експорту зерна та пов'язаних продовольчих вантажів морським шляхом. Як наслідок – міжнародна продовольча криза внаслідок ультимативного перекручування фактів російською стороною. [8]

Оскільки Туреччина знає про своє значне становище в регіоні, вона скористалася ним як проти регіональних держав, так і перед великими державами. Так, влада Туреччини розуміє, що після 2023 року в регіоні очікуються змін в позиції і політиці Анкари, особливо щодо доступу до проток і посилення мілітаризації в пунктах в'їзду. До того ж, Туреччина хотіла б запровадити деякі додаткові правила та податки після 2023 року на судноплавство загального призначення, щоб збільшити свої фінанси, а також встановити більше проєктів для отримання більшого доходу. [2, с.6]

Враховуючи недавній контекст України, Туреччина не змогла зайняти тверду негативну позицію через залежність від російського газу. Згідно з положеннями Конвенції Монтре, у разі конфлікту або війни, частиною яких Туреччина не є, положення, що стосуються комерційних судів, залишаються незмінними. Однак якщо Туреччина втягнута в конфлікт, кораблі держав, з якими Туреччина не перебуває в стані війни, можуть вільно проходити, в той час як кораблі держав, що беруть участь в конфлікті, є предметом вибору і рішень Уряду в Анкарі. Таким чином Туреччина завжди буде сполучною ланкою між трансатлантичною системою і Євразійською, а протоки можна сприймати як своєрідний геополітичний і геостратегічний маятник. [1]

Політика Туреччини також описується як переплетення країни між Сходом і Заходом. Бачення ситуації після 2023 року і неоосманські амбіції Ердогана все ще, з одного боку, недосяжні, як пояснює статистика, хоча їх збройні дії на півночі Сирії надають перевагу режиму, це не створило б захоплюючих можливостей для відродження імперії.

Заклики до анулювання або перегляду Конвенції Монтре знову і знову звучали з різних сторін, включаючи Сполучені Штати, які стверджують що договір надає односторонню перевагу російському флоту. Так само Організація Північноатлантичного договору – НАТО – обурена обмеженнями для не прибережних суден Альянсу, які

бажають діяти на так званому театрі бойових вій, особливо під час кризових ситуацій. Тим не менш, з грудня 2021 року в Чорному морі не було військово-морської присутності НАТО, окрім військово-морських сил прибережних членів Альянсу, ще до того, як Анкара оголосила про блокування проток через воєнний стан у регіоні. [4]

У 2019 і 2020 роках жоден військовий корабель НАТО не відвідував Чорне море. У 2021 році кількість військово-морських кораблів НАТО, які відвідали Чорне море, зростає. [6] Вже у листопаді відбувся сплеск активності НАТО в Чорному морі, оскільки п'ять військових кораблів країн Альянсу, які не є прибережними країнами, пройшли через протоки, щоб діяти там протягом 21 дня відповідно до умов Конвенції Монтре — чотири з флоту ВМС США та один французький військовий корабель. [7] Розкриваючи питання ролі Чорноморських проток для США достатньо проаналізувати відповідь глав Пентагону, які під час прес-конференції в Румунії 20 жовтня 2022 року на запитання про забор'язання щодо Чорноморського регіону підкреслили важливість безпеки Чорного моря для інтересів США, уникнувши при цьому будь-яких згадок про плани збільшити або зберегти там свою присутність. [5]

Отже, виходить, що найважче завдання, з яким Росія наразі стикається, це фактичний розрив між його амбіціями та реальністю світу, яка склалася на порядку денному у межах системи міжнародних відносин. При цьому варто зауважити, що позиція США та НАТО передусім полягає у задоволенні власних політичних інтересів та завдань у Чорноморському регіоні. Очевидним проте залишається і той факт, що Реджеп Ердоган, у свою чергу, як президент заклав міцні основи та непорушний фундамент для Туреччини з вірою в те, що його країна віднайде свій втрачений статус у Чорноморському регіоні.

Список використаних джерел

1. Aydın M. Geographical blessing versus geopolitical curse: great power security agendas for the Black Sea region and a Turkish alternative // Southeast European and Black Sea Studies. Vol. 9, Issues 3. 2009. URL: https://www.researchgate.net/publication/233143245_Geographical_blessing_versus_geopolitical_curse_Great_power_security_agendas_for_the_Black_Sea_region_and_a_Turkish_alternative

2. Dr. Rani Erum. The Black sea & Turkish straits after 2023: the end of lausanne & prospects for turkey's future as regional power. // Pakistan Journal of International Affairs. Vol. 4 No. 3. 2021. 12 p. URL: <http://www.pjia.com.pk/index.php/pjia/article/view/228/164>
3. Mongilio H. Turkey Closes Bosphorus, Dardanelles Straits to Warships // USNI News. 2022. February 28. URL: <https://news.usni.org/2022/02/28/turkey-closes-bosphorus-dardanelles-straits-to-warships>
4. John C., Daly K. Referee and Goalkeeper of the Turkish Straits: The Relevance and Strategic Implications of the Montreux Convention for Conflict in the Black Sea. // The Jamestown Foundation. 2022. May 10. URL: <https://jamestown.org/program/referee-and-goalkeeper-of-the-turkish-straits-the-history-relevance-and-strategic-implications-of-the-montreux-convention-for-conflict-in-the-black-sea/>
5. Виступ міністра оборони Ллойда Дж. Остіна III на спільній прес-конференції після Білата в Міністерстві оборони Румунії // Посольство США в Румунії. Бухарест. 2022. 20 жовтня. URL: <https://ro.usembassy.gov/secretary-of-defense-lloyd-j-austin-iiis-remarks-at-rumunian-ministry-of-defense-post-bilat-joint-press-event/>
6. Гучакова Т., Клименко А., Корбут О. Перешкоди судноплавству в Азовському морі. Моніторинг утримання суден в Керченській протоці на 1 грудня 2021 року // Інститут Чорноморських стратегічних досліджень. 2021. 11 грудня. URL: <https://www.blackseanews.net/read/182620>
7. Перебування військових кораблів нечорноморських країн НАТО в Чорному морі у листопаді–грудні 2021 року // Інститут Чорноморських стратегічних досліджень. 2021. 14 грудня. URL: <https://www.blackseanews.net/read/182759>
8. Російська федерація 26 квітня вкотре призупинила роботу «зернового коридору». // Укрінформ. 2023. 26 квітня. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3701145-rosia-vkotre-zablokuvala-robotu-zernovogo-koridoru.html>